

I S S N 1 3 9 2 - 7 3 7 X

Archivum Lithuanicum 19

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO
VILNIAUS UNIVERSITETAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

ARCHIVUM *Lithuanicum* 19

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
VILNIUS 2017

Redaktorių kolegija / Editorial Board:

PROF. HABIL. DR. *Giedrius Subačius* (filologija / philology),
(vyriausiasis redaktorius / editor),

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO,
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Birutė Triškaitė* (filologija / philology),
(vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja / associate editor),

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

HABIL. DR. *Ona Aleknavičienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

PROF. HABIL. DR. *Roma Bončkutė* (filologija / philology),
KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

PROF. DR. *Pietro U. Dini* (kalbotyra / linguistics),
UNIVERSITÀ DI PISA

PROF. HABIL. DR. *Jolanta Gelumbeckaitė* (kalbotyra / linguistics),
JOHANN WOLFGANG GOETHE-UNIVERSITÄT FRANKFURT AM MAIN

DR. *Reda Griškaitė* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DOC. DR. *Birutė Kabašinskaitė* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Bronius Maskuliūnas* (filologija / philology),
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

DOC. DR. *Jurgis Pakerys* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Rūta Petrauskaitė* (filologija / philology),
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS, KAUNAS

HABIL. DR. *Christiane Schiller* (kalbotyra / linguistics),
HUMBOLDT-UNIVERSITÄT ZU BERLIN

PROF. DR. *William R. Schmalstieg* (kalbotyra / linguistics),
PENNSYLVANIA STATE UNIVERSITY, UNIVERSITY COLLEGE

HABIL. DR. *Darius Staliūnas* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Mindaugas Šinkūnas* (kalbotyra / linguistics),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Aurelija Tamošiūnaitė* (filologija / philology),
JOHANNES GUTENBERG-UNIVERSITÄT MAINZ

DR. *Jurgita Venckienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

Turinys (Contents)

Straipsniai (Articles)

Jurgita Venckienė

Lietuviški XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios antkapių užrašai: santykis su bendrine kalba ○ 9

Jurgis Pakerys

Mažvydas ir Augustinas: *imk(it) ir skaityk(it)* ○ 39

Mindaugas Šinkūnas

Senųjų Biblijos vertimų lyginamųjų tyrimų automatizavimas ○ 57

Birutė Kabašinskaitė

Rašmuo <y> antrajame *Knygos nobažnystės* leidime ○ 99

Anna Helene Feulner

John Wilkins' *Essay* (1668) und die 'Londoner Bibel' ○ 113

Giedrius Subačius

Simono Daukanto *Didžiojo lenkų–lietuvių kalbų žodyno* rašymo laikas: 1852–1856, 1857–1858 m. ○ 137

Jurgita Venckienė

Juozapo Arnulfo Giedraičio *Naujas Įstatymas* (1816): santykis su *Evangelijų* leidimais XIX a. ○ 149

Olga Mastianica-Stankevič

Mečislovo Davainio-Silvestraičio dienoraštis: lietuvių inteligento saviraiškos Vilniuje liudininkas (1904–1912) ○ 171

Publikacijos (Publications)

Liucija Citavičiūtė

Iš Goethe's ir Schillerio archyvo Weimare: Abraamo Jakobo Penzelio, Johanno Wolfgango von Goethe's ir Martyno Liudviko Rėzos laišakai dėl lietuvių dainų rinkinio *Dainos oder Litthauische Volkslieder* (1825) ○ 197

Liucija Citavičiūtė

Iš Goethe's ir Schillerio archyvo Weimare: dvi Johanno Wolfgango von Goethe's recenzijos apie lietuvių dainų rinkinį *Dainos oder Litthauische Volkslieder* (1825) ○ 243

Jolanta Gelumbeckaitė

Abraomo Kulviečio ir Stanislovo Rapolionio biogramos XVI Magdeburgo centurijoje ○ 265

Domininkas Burba

Rankraštinis lenkų–lietuvių kalbų žodynelis Eustachijaus Tiškevičiaus dokumentų rinkinyje Vroclave ○ 281

Darius Staliūnas

1886 m. Zacharijaus Liackio traktatas apie lietuvių kalbą ○ 293

Recenzijos (Reviews)

Arūnas Sverdiolas

Recenzuojama: Dainora Pociūtė, *Nematomos tikrovės šviesa. Reformacijos Lietuvoje asmenybės ir idėjos*, 2017 o 317

Vytautas Rinkevičius

Recenzuojama: Pietro U. Dini, „*ins undeudsche gebracht*“. *Sprachgebrauch und Übersetzungsverfahren im altpreußischen Kleinen Katechismus*, 2014 o 325

Felix Thies

Review of: Virginija Vasiliauskienė, Kristina Rutkovska (eds.), Konstantinas Sirvydas, *Punktai sakymų nuo Advento iki Gavėnios* = Konstanty Szyrwid, *Punkty Kazań od Adwentu do Postu*, Kritinis leidimas / Wydanie krytyczne, 2015; Virginija Vasiliauskienė, Kristina Rutkovska (eds.), Konstantinas Sirvydas, *Punktai sakymų Gavėniai* = Konstanty Szyrwid, *Punkty Kazań na Wielki Post*, Kritinis leidimas / Wydanie krytyczne, 2015; Virginija Vasiliauskienė, Kristina Rutkovska, *Konstantino Sirvydo Punktai sakymų* = *Punkty Kazań Konstantego Szyrwida*, Teksto rengimo principai, rodyklės, šaltiniai / Zasady edycji, indeksy, źródła, 2016 o 333

Robert Frost

Review of: Gina Kavaliūnaitė (ed.), *Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblija 3. Chylinskio Biblijos istorijos šaltiniai*, 2015 o 339

Roma Bončkutė

Recenzuojama: Domas Kaunas, *Kristijono Donelaičio atminties paveldas*, Studija, 2016 o 349

Veronika Girininkaitė

Recenzuojama: Olga Mastianica, *Bajorija lietuvių tautiniame projekte (XIX a. pabaiga–XX a. pradžia)*, Monografija, 2016 o 363

Regina Venckutė

Recenzuojama: Birutė Vanagienė, *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas. Ylakių, Lenkimų, Mosėdžio, Skuodo, Šačių apylinkių šnektos*, 2014–2015 o 371

Diskusijos, apžvalgos, pastabos (Discussions, Surveys, Notes)

Veronika Girininkaitė

Laikraštis *Litwa* prenumeratoriaus akimis o 381

Vilma Zubaitienė

Mokslinė konferencija „Reformacija ir senoji Lietuvos raštija“ o 387

Ona Daukšienė

In memoriam: Eglė Patiejūnienė (1964–2017) o 393

Roma Bončkutė

In memoriam: Vytautas Vanagas (1930–2017) o 399

Ona Daukšienė

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius

In memoriam:

Eglė Patiejūnienė (1964–2017)

Šią vasarą netekome talentingos senųjų raštų tyrėjos, neprilygstamo žavesio dėstytojos, docentės humanitarinių mokslų daktarės Eglės Patiejūnienės. Svariais tyrimais lituanistiką praturtinusi mokslininkė išėjo pačiame kūrybinių jėgų žydėjime, nespėjusi įgyvendinti daugybės sumanymų ir baigti pradėtų fundamentinių darbų, tad netektis Lietuvos filologų bendruomenei ypač skaudi.

Druskininkuose gimusi, augusi ir ten vidurinę mokyklą aukso medaliu baigusi Eglė (mergautinė pavardė Pakšytė) 1982–1987 m. Vilniaus universitete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą bei klasikinę filologiją. Klasikių grupės draugė Audronė Kučinskienė prisimena išpūdį dariusius Eglės gabumus: „Mažai esu sutikusi tokių gabių žmonių kaip Eglė. Nuo pat studijų metų jai viskas ėjosi lengviau nei daugeliui mūsų ir su mažesnėmis pastangomis bei sąnaudomis pavykdavo pasiekti puikių rezultatų. Kursinį darbą ji parašydavo, kaip sakoma, paskutinę naktį. Egzaminui pasiruošti jai irgi pakakdavo paskutinės dienos ar nakties. Ir visada tik labai gerai. Jai buvo būdingas proto miklumumas ir skvarbumas, gebėjimas išvelgti prasmes ir sąsajas. Ir kai jau būdama doktorantė, vėliau mokslininkė, Eglė atrado tyrimo objektą, iš tiesų ją patraukusį ir sudominusį, pasinėrė į jį visa galva ir sugebėjo tas savo prigimtines savybes suderinti su nepaprastu darbštumu.“

Kučinskienės minimas Eglę patraukęs ir sudominęs objektas buvo mažosios literatūros formos XVI–XVII a. LDK spaudiniuose, kurių tyrimai sugulė į 1993 m. apgintą disertaciją. Artificiozinės literatūros žanrų, literatūrinės emblemikos, heraldinės poezijos slėpiniai Patiejūnienę, anot jos pačios, „vežte vežė“ ir rašant disertaciją, ir vėliau pagal ją rengiant monografiją *Brevitas ornata: Mažosios literatūros formos XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spaudiniuose* (1998), fundamentinį veikalą, kuris iki šiol senosios LDK raštijos tyrėjams yra nepamainoma parankinė medžiaga. Reikia nepamiršti, kad paskutiniame XX a. dešimtmetyje knaisiojomės po beveik mokslininkų nečiupinėtus šaltinius, juolab Renesanso ir Baroko „mažieji“ žanrai bei formos Lietuvoje tebebuvo *terra incognita*. Sudėtingos medžiagos neištirtumas žadino Patiejūnienei taip būdingą įkarštį atkoduoti uždengtąsias tekstų ir vaizdų prasmes, už regimųjų pavidalų išvelgti „sieloje glūdintus vaizdinius“ – *in animo latentia*. Azartiškas

A handwritten signature in a cursive script, appearing to be the name 'E. Fly'.

užsidegimas tuo, ką darė: mokslo objektu, dėstymu; veržlus įsitraukimas, darbas per naktis – neatskiriami Patiejūnienės profesinio portreto bruožai.

Kartais ją, kaip pati pripažindavo, „užnešdavo“: tokio „užsinešimo“ pavyzdys būtų Eugenijos Ulčinaitės ir Albino Jovaišo *Lietuvių literatūros istorijos (XIII–XVII amžius)* recenzija, berašant išaugusi į 130 puslapių studiją, paskelbtą *Senojoje Lietuvos literatūroje* 19. Ko tik nebūta jos domesio lauke – įvairiuose mokslo leidiniuose publikuotų straipsnių temos labai margos, aprėpiančios skirtingus autorius, žanrus ir požanrius. Regis, ir objektų įvairove reiškėsi jos tyrinėjimo azartas, ambicija išigilinti į kiekvieną naują mažai naršytą medžiagą, apie kurią lietuviškai dar nieko svaraus nepasakyta. Rašė 2001 m. ir *Archivum Lithuanicum* 3 – apie senųjų Lietuvos knygų antraštes. Rengė įvairius šaltinius, vadovėlius, mokymo priemones, daug vertė iš lotynų ir senosios lenkų kalbų, kurias puikiai mokėjo.

Patiejūnienės mokslinių interesų spektrą plėtė ir lietuvių literatūros kursų dėstyimas Vilniaus pedagoginiame universitete (dabar – Lietuvos edukologijos universitetas), publikacijų pobūdį nesuk formavo studentams empatiškos dėstytojos pozicija: net aukšto mokslinio lygio tekstus padaryti suprantamus visiems, priartinti prie jauno skaitytojo senuosius LDK raštus („juk studentai skaitys“). Dėstytojos paveikslas ne mažiau ryškus kaip ir mokslininkės: Patiejūnienės paskaitos dėl „gyvo, organiško santykio su tyrimų medžiaga, ekspresyvaus charakterio ir oratorinių gebėjimų buvo tarsi mažyčiai pasirodymai-performansai, (i)traukdavę ir patį abejingiausią studentą“ (Saulius Vasiliauskas).

Patiejūnienės asmenyje studentai rasdavo uždegančią dėstytoją – charizmatišką, intelektualią, linksmą, laisvą, „be baimės kalbėti, be baimės būti savimi“; seminaruose nugirstas šmaikštesnes mintis užsirašinėjo, publikavo Lietuvos edukologijos universiteto Lituanistikos fakulteto studentijos laikraštyje *Žosmė*. Yra jų visas pluoštas – kada nors būtų galima surinkti dar daugiau ir publikuoti kartu su išsamesniais prisiminimais. Paskutiniaisiais metais prieš ligą dirbo ir Vilniaus universiteto Klasikinės filologijos katedroje, žavėdama studentus homerišku juoku ir begaline meile tam, ką dėstė. „Po jos paskaitos visuomet išeidavai ‘pasisėmęs’ – jėgų, nuotaikos, žinių, gerų emocijų. Niekas taip nemokėjo papasakoti, kaip ji – būtent per Patiejūnienės paskaitas istorija priartėjo prie kiekvieno besiklausančio – ar ji pasakodavo apie kunigaikštį Vytautą, ar Radvilas, ar jėzuitus. Staiga visi tie, kurie tarsi būdavo pakibę kažkur ‘anapus’, tapdavo itin žmogiški, dažnai gana šaržuoti, tačiau ypač įsimintini personažai“ (Eleonora Buožytė).

Taigi visose veiklos srityse Patiejūniene išskirdavo energija ir entuziazmas, kurio niekur kitur nesutiksi – net nežinia, kokiais žodžiais apibūdinti. Na taip, kartais visus stelbdavo ta savo gaivališka ekspresija, sąmoju, garsiai reiškiamu sodriais (jei nesakysime – riebokais) pertarais, mėgo būti centre. Ir vis dėlto užkrečiamai spinduliavo vidine stiprybe, išvalgiai tarsi rentgenu permatydavo kiekvieno vertę ir kvalifikaciją. Ką jau kalbėti apie žmogiškąsias savybes: nė lašelio snobizmo, visuomet kolegiškas santykis, palaikymas, mokėjimas džiaugtis kitų atradimais ir dalytis savaisiais, pasiaukojimas dėl „bendro reikalo“ – dabartiniame asmeniniais moksliniais balais

grįsto individualizmo diskurse, besiskverbiančiame, deja, ir į lituanistiką, dosni ir sąžininga Eglės laikysena buvo tikra atgaiva.

Tie, kam teko kartu su Patiejūniene rengti šaltinius, ypač pastarąją dekadą – maždaug nuo 2009 m. – žinome, kiek laimės teikė bendravimas su ja, sutapus moksliniams tyrinėjimo bioritmams: Mintautas Čiurinskas galėtų daug smagaus pasakoti apie darbą rengiant Kazimiero Vaišnoravičiaus *Kelionę po Europą su jaunuoju kunigaikščiu Ostrogiškiu*, Kęstutis Gudmantas – apie „titanišką“ triūsą prie Motiejaus Strijkovskio *Kronikos* (Eglės išversta visa pirmoji dalis, parašyta didžioji dalis komentarų), Jolita Liškevičienė ir aš – apie jos recenzuotą Andriejaus Mlodzianovskio *Simbolinių atvaizdų* rengimą. (Patiejūnienės recenzavimas – atskira tema. Dažnai ji į objektą įsigilindavo ne prasčiau nei recenzuojamas autorius ar rengėjas, jos pastabi akis nemenkai pataisydavo ir pagerindavo galutinį variantą.) Vakaraus vis dar pasigendu Eglės skambučių, mat iki pat jos ligos kone kasdien skambindavomės pasitarti dėl vienos ar kitos mokslinės mįslės, pasidalyti įžvalgomis ar karštai pasiginčyti; kitąsyk, būdavo, ir neprisiskambini: Patiejūnienės telefonas užimtas, Čiurinsko ar Gudmanto irgi, kartais net ne vieną valandą.

Eglė stačia galva nerdavo į viską, ką bedarydavo; iki grįžimo į Institutą kaip į pagrindinį darbą kai kuriais gyvenimo etapais mokslininkę užgoždavo dėstytoja, bet vėl įpuolusi į šaltinių tyrimus spinduliavo džiaugsmu. Asta Vaškeliene prisimena, kaip 2013 m. gegužę Patiejūnienė nenustygo Krokuvoje, Čartoriskių bibliotekoje: „atsistoja, atsisėda, prieina, grįžta, šnarina Strijkovskio lapus.“ Tąsyk Vaškelienei ištarė ir savo profesinį *credo* atskleidžiančius žodžius: „Tu neįsivaizduoji, kokia aš laiminga – tai yra mano. Taip seniai belaikiau rankose seną knygą.“

Tyrimuose, vertimuose, komentaruose entuziazmą, plačią erudiciją ir polėkį derino su tikslumu: buvo preciziška, bet nenuobodžia; vertimai tikslūs (vardan precizikos net ir poeziją vertė proza), tačiau gyvi, ne „mediniai“, išlaikantys ir perteikiantys originalo dvasią. Vertimų liko ir nebaigtų, kompiuterinių rankraščių pavidalu ar pakeliui į spaudą, visų čia nevardysiu, tik norėtuši atkreipti dėmesį į jų stebėtinai erdvią skalę, kurioje telpa ir XVI a. herojinės poemos, ir Luko Gurnickio *Lenkų dvariškis*, ir krikščioniškos Baroko mistikos persmelkti tekstai, įmantrioji kūryba. Jau skaitome šiemet iš Lenkijos atkeliavusį jos verstą, kartu su Dariuszu Chempereku ir Dariumi Antanavičiumi parengtą Pranciškaus Malkoto *Karų su turkais ir Livonijoje balsą apie šlovingo atminimo Joną Karolį Chodkevičių*, greitai iš spaustuvės turėtų išnirti Tojanos Račiūnaitės sudaryta knyga *Lukiškių Dievo Motina*, o joje – Remigijaus Smiarovskio „Mistinio fontano“ vertimas. Eglės verstas Strijkovskio pasakojimas apie Oršos pergalę (iš *Kronikos* II dalies) turi pasirodyti šiam įvykiui skirtame šaltinių rinkinyje, netrukus atskira knyga bus publikuotas ir visas jos išverstas Strijkovskio tekstas (*Kronikos* I dalis), kada nors bus parengti ir išvys šviesą Andriaus Rimšos poemos *Dešimtmetis pasakojimas* ir Elijaus Piligrimovijaus didelio veikalo *Teisingas lietuvių bajoro dialogas apie [...] karaliaus Stepono [...] Livonijos karą su Maskvos kunigaikščiu* vertimai...

Kolegų ir studentų mintis, pasakojimus pasitelkiau ne vien todėl, kad pačiai apie Eglę rašyti būtuojau laiku dar per sunku ir *vox faucibus haesit* – žodžiai įstrigo gerklė

(Verg. *Aen.* 4. 280). Pažinojusiųjų reminiscencijos išryškina ją kaip daugiasluoksnę asmenybę, leidžia numanyti po išorėn kunkuliuojančia raiška slypėjus gilų vidinį gyvenimą. Jis niekam nebuvo labai jau plačiai atveriamas, bet dermėje su apčiuopiamais darbais kone įkūnijo taip ją žavėjusį embleminį regimybės pavidaluose atspindimos paslėptybės modelį. Pati yra prisipažinusi iš prigimties esanti visiškai intravertė, nuo mažens įpratinta ir išugdyta elgtis ekstravertiškai. „Turėjo tarsi du pasaulius: viešumoje, darbe, kompanijoje – atvira, bendraujanti, kleganti. Tačiau išeinanti į viešumą tik tada, kai būtina. O likusį laiką mielai užsidaranti namuose, su savo knygomis, filmų kolekcija, netgi ‘puzliais’, kurių irgi buvo sukaupti daugybę“ (Kučinskienė). Prisiminsime ją ne tik kaip svarbių lituanistikos darbų autorę, bet ir, buvusio jos studento Vasiliausko žodžiais, „kaip įkvepiantį autentiško buvimo akademiame lauke liudijimą“.

ONA DAUKŠIENĖ

Gauta 2017 m. spalio 12 d.

Senosios literatūros skyrius

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Antakalnio g. 6

LT-10308 Vilnius, Lietuva

el. p.: ona.dilyte@gmail.com